

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Резуєва Євгена Володимировича
«Нагляд в системі небанківського кредитування (адміністративно-правові
аспекти)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми представленого дослідження зумовлена тим, що однією з характерних тенденцій сучасного розвитку фінансового сектору України є поступове посилення ролі небанківських фінансових установ у забезпеченні доступності кредитних ресурсів для населення та суб'єктів господарювання. Водночас динамічне розширення цього сегмента фінансового ринку супроводжується виникненням нових ризиків, пов'язаних із цифровізацією фінансових послуг, розвитком дистанційного кредитування, застосуванням автоматизованих систем оцінювання кредитоспроможності та необхідністю належного захисту прав споживачів. Саме тому, вдосконалення адміністративно-правових механізмів державного нагляду за діяльністю небанківських кредитних установ є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасного фінансового законодавства України.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набула після реформування системи державного регулювання небанківського фінансового сектору та передачі основних регуляторних повноважень Національному банку України. Концентрація функцій державного нагляду в одному регуляторному органі відкрила можливості для уніфікації адміністративних процедур, однак водночас актуалізувала питання оптимального співвідношення дискреційних повноважень регулятора, процедурних гарантій діяльності учасників фінансового ринку та ефективності застосування заходів адміністративного впливу (с. 91–121).

Важливою передумовою актуальності дисертаційного дослідження є активний процес адаптації національного законодавства до правової системи Європейського Союзу. Запровадження сучасних стандартів корпоративного управління, ризик-орієнтованого нагляду, належного розкриття інформації, відповідального кредитування та захисту прав споживачів фінансових послуг потребує не лише вдосконалення окремих нормативно-правових актів, а й формування нової концепції адміністративно-правового забезпечення діяльності регулятора. Ці питання отримали належне відображення у третьому розділі дисертації, присвяченому дослідженню зарубіжного досвіду та перспектив гармонізації українського законодавства із європейськими стандартами (с. 149–186).

Не менш важливим чинником актуальності роботи є необхідність забезпечення ефективного функціонування системи небанківського кредитування в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. У сучасних умовах державний нагляд повинен гарантувати не лише фінансову стабільність небанківських кредиторів, а й підтримувати безперервність надання фінансових послуг, забезпечувати баланс між стабільністю фінансового ринку та доступністю кредитних ресурсів, а також створювати правові механізми оперативного реагування на кризові явища. Автор приділяє належну увагу зазначеним питанням під час дослідження адміністративно-правових засад функціонування системи небанківського кредитування (с. 49–86).

Слід позитивно оцінити комплексний характер проведеного дослідження. Дисертант не обмежується аналізом чинного законодавства, а досліджує історичний розвиток системи державного регулювання небанківського кредитування, розкриває адміністративно-правову природу відповідних правовідносин, аналізує міжнародний досвід функціонування моделей фінансового нагляду, визначає сучасні тенденції розвитку регуляторної діяльності та формулює конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України (с. 30–186).

Особливу увагу автор приділяє розвитку ризик-орієнтованої моделі державного нагляду, поєднанню пруденційного та поведінкового контролю, удосконаленню адміністративних процедур застосування заходів впливу, а також розвитку інституційних механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг. Такий підхід свідчить про прагнення здобувача дослідити проблему комплексно та забезпечити практичну спрямованість сформульованих висновків і рекомендацій (с. 103–186).

Отже, дисертаційне дослідження Резуєва Євгена Володимировича присвячене актуальній науковій проблемі, яка має важливе значення для розвитку науки адміністративного права, удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового ринку, модернізації діяльності Національного банку України та забезпечення ефективного функціонування системи небанківського кредитування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, є достатнім та підтверджується належним рівнем методологічного, нормативного й емпіричного забезпечення проведеного дослідження.

Мета дисертації, визначена у вступі (с. 21–29), логічно узгоджується з поставленими завданнями, об'єктом, предметом дослідження та використаними методами наукового пізнання. Побудова роботи є послідовною та забезпечує поетапне вирішення сформульованих автором наукових завдань.

Методологічна база дослідження характеризується комплексністю. Автор застосовує діалектичний, системно-структурний, історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, статистичний та інші методи дослідження, що дозволило комплексно розкрити адміністративно-правову природу нагляду в системі небанківського кредитування, визначити закономірності розвитку відповідних адміністративних правовідносин та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення (с. 24–26).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достатній рівень обґрунтованості результатів забезпечено широкою нормативною базою дослідження, до якої включено Конституцію України, закони України, нормативно-правові акти Національного банку України, міжнародно-правові документи, акти Європейського Союзу, офіційні статистичні матеріали та судову практику. Теоретичну основу роботи складають праці провідних учених у галузі адміністративного, фінансового та банківського права, що дозволило автору здійснити комплексний аналіз сучасних наукових підходів до розуміння державного нагляду у сфері небанківського кредитування (с. 23–24).

Висновки дисертації ґрунтуються на результатах комплексного дослідження всіх структурних елементів адміністративно-правового механізму нагляду. Послідовність викладення матеріалу забезпечує належний логічний зв'язок між теоретичними положеннями першого розділу (с. 30–86), аналізом чинної системи державного нагляду у другому розділі (с. 91–145) та сформульованими пропозиціями щодо її вдосконалення у третьому розділі (с. 149–186). Загальні висновки дисертації (с. 189–193) повністю відповідають поставленим завданням дослідження, логічно впливають зі змісту роботи та належним чином узагальнюють отримані автором наукові результати.

Наукова новизна дисертаційної роботи Резуєва Євгена Володимировича полягає у комплексному дослідженні адміністративно-правових засад здійснення нагляду в системі небанківського кредитування та формуванні авторських пропозицій щодо вдосконалення відповідного механізму державного регулювання. Положення наукової новизни належним чином сформульовані у вступі дисертації (с. 26–28), конкретизовані у відповідних розділах роботи та знайшли своє відображення у загальних висновках (с. 189–193).

Безперечною перевагою дисертації є те, що автор не обмежився аналізом чинного законодавства, а запропонував низку нових наукових підходів до розуміння системи небанківського кредитування, особливостей адміністративно-правового статусу її учасників та сучасної моделі державного нагляду.

До положень, що мають найбільшу наукову цінність, слід віднести запропоновану автором концепцію системи небанківського кредитування як багаторівневого комплексу взаємопов'язаних суб'єктів, правових інститутів та адміністративних процедур, що функціонують під єдиним регуляторним впливом Національного банку України. Запропонована автором концепція дає можливість комплексно розглядати небанківське кредитування як самостійний об'єкт адміністративно-правового регулювання, а не лише як окремий сегмент фінансового ринку (с. 30–75).

Позитивної оцінки заслуговують пропозиції автора щодо розвитку ризик-орієнтованої моделі державного нагляду. Дисертант обґрунтовує необхідність переходу від переважно формального контролю за діяльністю небанківських фінансових установ до системної оцінки їх ризикового профілю, якості корпоративного управління, фінансової стійкості, ефективності внутрішнього контролю та потенційного впливу на права споживачів фінансових послуг (с. 103–121).

Науковий інтерес викликає авторське бачення поєднання пруденційного та поведінкового нагляду. Обґрунтовується, що ефективне державне регулювання повинно забезпечувати не лише фінансову стійкість небанківських установ, а й постійний контроль за дотриманням прав споживачів, прозорістю кредитних продуктів, якістю розкриття інформації та дотриманням стандартів відповідального кредитування (с. 122–145).

Важливе практичне значення мають пропозиції щодо адаптації окремих європейських інструментів регуляторного впливу до діяльності небанківських фінансових установ. Автор аргументовано обґрунтовує можливість використання окремих елементів SREP, механізмів раннього наглядового реагування, прогнозної оцінки достатності капіталу та удосконалення корпоративного управління з урахуванням принципу пропорційності (с. 177–186).

Заслуговують на підтримку й положення щодо вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері небанківського кредитування, розвитку правових механізмів захисту прав споживачів, а також пропозиції стосовно впровадження інституту фінансового омбудсмена як додаткового механізму досудового врегулювання спорів (с. 122–145).

Загалом результати наукового дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни, логічністю, внутрішньою узгодженістю та практичною спрямованістю.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її висновків та рекомендацій у нормотворчій діяльності, практиці Національного банку України, наукових дослідженнях та освітньому процесі. Відповідні

напрями використання результатів дослідження наведені автором у вступі роботи (с. 28–29).

Насамперед, заслуговують на увагу рекомендації щодо вдосконалення законодавства про фінансові послуги, нормативно-правових актів Національного банку України, а також пропозиції стосовно розвитку ризик-орієнтованого нагляду, удосконалення процедур раннього регуляторного втручання, корпоративного управління небанківських фінансових установ та інформаційної взаємодії між учасниками фінансового ринку (с. 177–186).

Практичну цінність мають також рекомендації щодо вдосконалення адміністративних процедур здійснення нагляду, підвищення ефективності захисту прав споживачів фінансових послуг та розвитку механізмів досудового врегулювання спорів (с. 122–145).

Одержані результати можуть бути використані під час підготовки проєктів нормативно-правових актів, у діяльності Національного банку України, у навчальному процесі закладів вищої освіти, а також у подальших наукових дослідженнях проблем адміністративно-правового регулювання фінансового ринку.

Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано чотири наукові статті у фахових виданнях України та шість тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях (с. 29).

Тематика публікацій відповідає змісту дисертації, а їх зміст відображає основні результати проведеного дослідження, що свідчить про належний рівень апробації одержаних автором наукових результатів.

Дисертація побудована логічно та характеризується цілісністю викладу матеріалу. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації повністю відповідає поставленій меті та завданням дослідження.

Текст роботи викладено грамотною науковою мовою, матеріал систематизовано, а сформульовані висновки логічно впливають із проведеного дослідження. Загальні висновки (с. 189–193) узагальнюють результати кожного розділу та підтверджують досягнення поставленої мети дослідження.

Позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження Резуєва Євгена Володимировича, слід зазначити, що окремі положення роботи мають дискусійний характер та потребують додаткової конкретизації.

1. У підрозділі 1.1 дисертації (стор. 30–48) автором здійснено ґрунтовний аналіз поняття та правових форм небанківського кредитування, охарактеризовано його місце у структурі фінансового ринку, а також запропоновано авторське розуміння цієї категорії. Позитивної оцінки заслуговує

прагнення дисертанта виокремити небанківське кредитування як самостійний різновид фінансових правовідносин, що виникають за участю небанківських фінансових установ і характеризуються спеціальним порядком допуску до ринку, підвищеним рівнем ризику та особливим режимом державного нагляду.

Разом із тим, запропоноване визначення небанківського кредитування потребує чіткішого відмежування від суміжних правових категорій, зокрема споживчого кредитування, мікрокредитування, фінансового кредиту та кредитної діяльності. У роботі до системи небанківського кредитування віднесено різні за правовим статусом і характером діяльності установи – фінансові компанії, кредитні спілки, ломбарди та інші суб'єкти. У той же час, недостатньо конкретизовано, які саме ознаки є універсальними для всіх цих суб'єктів, а які характеризують лише окремі організаційно-правові форми. У зв'язку із цим, доцільно було б чіткіше визначити співвідношення родового поняття «небанківське кредитування» з окремими формами його здійснення та уточнити критерії включення певних видів фінансової діяльності до досліджуваної системи.

2. У підрозділі 1.3 дисертації (стор. 76-86) автором розкрито зміст і структуру фінансово-правових засад системи небанківського кредитування, виокремлено інституційний, ресурсно-фінансовий, операційний, ризик-орієнтований та контрольний елементи. Позитивною є пропозиція щодо додаткового нормативного врегулювання діяльності мікрофінансових організацій, зокрема визначення їх адміністративно-правового статусу, умов діяльності та механізмів контролю (стор. 4).

Проте, відповідна пропозиція викликає питання щодо доцільної форми її законодавчої реалізації. У дисертації недостатньо чітко визначено, чи пропонується прийняття окремого закону про мікрофінансові організації, чи внесення системних змін до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та законодавства про споживче кредитування. Не конкретизовано також критерії, за якими фінансова компанія має визнаватися мікрофінансовою організацією, особливості формування її капіталу, допустимі джерела фінансування, межі вартості мікрокредиту та спеціальні вимоги до оцінювання кредитоспроможності позичальника. За відсутності відповідного уточнення існує ризик дублювання чинного регулювання та створення додаткової організаційно-правової категорії без достатньо визначеного змісту.

3. У вступі та окремих положеннях дисертації автором використано статистичні й аналітичні відомості, що характеризують розвиток небанківського кредитування, зміну кількості учасників ринку, обсяги наданих кредитів і результативність регуляторної діяльності. Зокрема, на стор. 21 зазначено, що за результатами 2025 року ринок мікрокредитування формує близько 43 % доходів

відповідної системи. З одного боку, застосування емпіричних матеріалів посилює практичну спрямованість дослідження та дозволяє співвіднести теоретичні висновки з реальним станом фінансового ринку.

Разом із тим, у роботі недостатньо конкретизовано методику формування та інтерпретації наведених статистичних показників. Зокрема, потребує додаткового обґрунтування, які саме категорії небанківських фінансових установ охоплюють використані статистичні дані, який часовий період покладено в основу відповідних порівнянь, а також яким чином при проведенні аналізу враховано структурні відмінності між фінансовими компаніями, ломбардами та кредитними спілками. Крім того, доцільним видається окреме висвітлення впливу регуляторного очищення ринку, анулювання ліцензій та припинення діяльності окремих учасників на репрезентативність отриманих статистичних результатів.

4. У підрозділі 3.1 дисертації (стор. 149-176) автором здійснено ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду організації нагляду у сфері небанківського кредитування та виокремлено сучасні інструменти ризик-орієнтованого регулювання, що застосовуються у провідних європейських державах. Позитивної оцінки заслуговує висновок про доцільність використання в Україні окремих механізмів раннього виявлення ризиків, цифровізації наглядової діяльності та диференціації інтенсивності державного нагляду залежно від рівня ризиковості фінансової установи (стор. 127).

Разом із тим, запропоновані напрями імплементації зарубіжного досвіду потребують більш детального нормативно-правового обґрунтування. Зокрема, доцільно було б конкретизувати, внесення яких саме змін до законодавства України потребуватиме впровадження запропонованих наглядових інструментів, які повноваження Національного банку України підлягатимуть розширенню або уточненню, а також які адміністративні процедури мають бути запроваджені чи модернізовані для їх практичної реалізації.

5. У підрозділі 3.2 «Способи та шляхи оптимізації та уніфікації адміністративно-правового регулювання нагляду в системі небанківського кредитування» та загальних висновках роботи (стор. 177-193) автором запропоновано створення інтегрованої системи обміну кредитною інформацією, встановлення єдиних правил доступу до кредитних даних, обов'язкове передання кредиторами відомостей до відповідних баз і розвиток транскордонного обміну кредитними історіями (стор. 185). Убачається, що реалізація зазначеної пропозиції здатна підвищити якість оцінювання кредитоспроможності позичальників, зменшити ризик одночасного отримання ними значної кількості кредитів та сприяти попередженню надмірної заборгованості.

Проте, в дисертації недостатньо розкрито гарантії захисту прав осіб, інформація про яких оброблятиметься в межах запропонованої системи. Зокрема, потребують уточнення склад і строки зберігання кредитних даних, підстави доступу до них, порядок виправлення недостовірної інформації, механізми ідентифікації користувачів системи, відповідальність за незаконне передання або використання відомостей, а також особливості транскордонного обміну даними. Ураховуючи значний обсяг персональної та фінансової інформації, створення інтегрованої системи без належних гарантій кібербезпеки може породжувати додаткові ризики для споживачів.

Викладені зауваження істотно не впливають на високий рівень роботи, що є актуальним та змістовним дослідженням, яке відрізняється належним ступенем новизни.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що дисертація виконана самостійно, характеризується належним рівнем наукової доброчесності, а використані автором наукові положення, нормативні джерела та результати досліджень інших учених супроводжуються відповідними посиланнями.

Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертаційною роботою не встановлено.

Загальні висновки. Дисертація Резуєва Євгена Володимировича «Нагляд в системі небанківського кредитування (адміністративно-правові аспекти)» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання державного нагляду у сфері небанківського кредитування.

Робота характеризується належним рівнем теоретичного опрацювання проблематики, достатньою обґрунтованістю висновків, практичною спрямованістю запропонованих рекомендацій та містить положення, що мають наукову новизну й можуть бути використані у подальшому розвитку законодавства та правозастосовної практики.

Висловлені у відгуку зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують загальної наукової цінності дисертації та не впливають на позитивну оцінку її змісту.

За актуальністю теми, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю сформульованих положень, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація на тему «Нагляд в системі небанківського кредитування (адміністративно-правові аспекти)», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Резуєв Євген Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

**Начальник відділу аспірантури (ад'юнктури)
і докторантури
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Олена ТИХОНОВА